

Hall kyrka

Inledning

Med äldre medeltid avses perioden från 1000-talets mitt fram till 1300-talets början, då byggdes nästan 100 kyrkor på landsbygden, varav 92 st ännu är i drift.. Under denna tid hade Visby minst 12 kyrkor, kapellen är inte medräknade. Det behövdes på Gotland inget medgivande från biskopen att få bygga en kyrka. Var man en välbärgad man som tyckte att kyrkvägen var för lång, kunde han ensam bygga en ny kyrka på närmare håll ”till större välmak” som det står i Gutalagen.

Den första träkyrkan i Hall

Ett ålderdomligt triumfkrucifix från 1100 talet gör det troligt att det tidigt har funnits en kyrka av trä i Hall. Församlingen skulle ha omfattats av nuvarande Hall, Hangvar och Elinghem. Omkring år 1180 sattes även upp en Mariabild i träkyrkan. Det finns olika uppfattningar om var kyrkan var belägen. En synpunkt är att kyrkan låg på samma område som stenkyrkan står i dag, andra däremot anser sig ha belägg för att träkyrkan stått i änglet mitt emot Dykartorpet (Fastigheten Hall Annex 2:6).

Kyrkobyggnaden i Hall

Den nuvarande stenkyrkan började byggas omkring år 1240. Långhuset och koret byggdes i ett sammanhang, medan tornet byggdes något senare under samma århundrade. År 1752 köptes 3000 takpannor, koret täcktes av taktegel och långhuset av bräder. I en synlig hanbjälke står inristat 1754, M:DCC:L:IV vilket kanske är slutdatum för taktäckningen. Sakristian är tillbyggd mot kormuren och har ett gemensamt pulpettak med materialboden som är märkt 1899. Kyrkan är ganska enhetligt byggd på gränsen mellan romansk och gotisk stil. Korportalen är utpräglad romansk i sin uppbyggnad medan långhusportalen har klart gotiska stildrag. Långhuset har fyra valv som bäres upp av en kraftig mittkolonn. År 1850 öppnades ett litet fyrkantigt fönster vid predikstolen som senare har murats igen.

Kyrkorummet är prytt med medeltida målningar som man tog fram vid kyrkans restaurering år 1956.

På korets norra vägg finns följande målningar: Livsträd, Maria med barnet, Kristus på korset, Kristus i en mandorla troligen från 1300-talet.

På korets södra vägg: Kristus på korset flankerad av 2 män i den tidens dräkter, knäböjande inför den korsfästa från år 1603.

I långhuset vid predikstolen: Själavägningprocessen.

På långhusets norra sida: Marie kröning.

I valven finns vidare ornamentala dekor från 1200-talet.

På norra sidan inne i kyrkan finns en utskjutande hylla av kalksten där har antagligen en Madonnabild från 1100-talet varit placerad. Madonnaskulpturen finns nu på Gotlands fornsal. Altarbordet pryds nu av ett enkelt kors i gotländsk valnöt, här fanns tidigare en altaruppsats i trä från 1692, den finns i dag i sakristian. Predikstolen är enligt en inskrift tillverkad år 1619. Predikstolens målning som är

från 1700-talet föreställer Tron, Hoppet och Kärleken. Den vackra bänkinredningen tillkom på 1600 och 1700-talen.

Dopfunten är av musselcuppatyp, den anskaffades troligen i samband med att kyrkan byggdes på 1200-talet. Votivskeppet som hänger i långhuset påminner om socknens närhet till havet.

De bevarade medeltida stigluckorna är sammanbyggda med kyrkogårdsmuren, Utskjutande stenar i anslutning till stigluckorna tyder på att muren förr varit betydligt högre. År 1849 tog man i den nordvästra muren bort ett portvalv som antagligen hade varit en medeltida stiglucka.

Kyrkan restaurerades senast år 1956 efter förslag av arkitekten Nils Arne Rosén.

Kyrkan äger ett stort antal träskulpturer som i dag förvaras på Gotlands Fornsal. Hall församling meddelar vid kyrkostämman den 2 december 1909 Gotlands Fornsal att vissa föremål som inte längre var en "prydnad" för kyrkan fick disponeras fritt av Gotlands Fornsal under förutsättning att församlingen kostnadsfritt fick hämta föremålen när man önskade.

När föremålen hämtades till Gotlands Fornsal skrev föreståndaren Ernst Hellgren ett kvitto på de hämtade föremålen som bestod av ett krucifix från omkring 1100-talet, 4 st helgonbilder, en fattigbössa och en skampall.

Helgonbilderna bestod av:

Ett triumfkrucifix från 1100-talet som hängt i den tidigare träkyrkan men även i nuvarande stenkyrkan.

Helgonbilden: MADONNAN. Gotländskt arbete från 1100-talets senare hälft.

Helgonbilden: TRONANDE BISKOP av Fogdömästaren från omkring 1300-talet.

Helgonbilden: APOSTEL av Alamästaren från omkring 1330-1370.

Helgonbilden: BISKOP från en kollekttavla.

Hall kyrka får en kopia av Jesus.

I början på 1900-talet lånade Hall församling ut krucifixet från 1100-talet till Gotlands fornosal. När församlingen ville ha tillbaka sitt krucifix på förslag av komminister Ingvar Bengtsson, Hangvar fick man inte tillbaka originalet utan församlingen fick betala 12000 kr för den kopia som idag hänger i Hall kyrka. Det är förvånande att kopian inte betalades av Gotlands fornosal när man beslutat att inte återlämna originalet. Krucifixet är ovanligt på flera sätt, det är förmodligen en av de första kristna bilderna som prytt en gotländsk kyrka. Originalet är välbevarat och hänger i dag på Gotlands fornosal.

Kopian är ett krucifix i nyskick, målat i samma grälla färger som på 1100-talet. Träsnidaren Fred Flemming har huggit figuren i trä och konservator Carl-Henrik Eliasson har målat korset och Kristusfiguren.

Ny sockenstuga

På framställning av församlingens hemmansägare vid sockenstämma den 5 maj 1840 beslöt man att en ny sockenstuga av sten skulle uppföras i samma storlek som den gamla. Sockenstugan skulle vara färdig till Mikelsmäss, år 1841, som infaller i månadsskiftet september- oktober.

Kalken till nybygget brände hemmansägarna själva. Ved och virke högg man i prästskogen, man bröt kalksten och körde fram den till sockenstugan samt till kalkugnen. På taket lade man tegel och byggnaden inreddes med ett större och ett mindre rum samt förstuga.

Varje inhyses samt ägare av 1/8 hemman beordrades delta i arbetet.

Församlings- och sockengränser.

På Gotland har sockengräns och församlinggräns följts åt sedan medeltiden. Socken var den minsta kyrkliga enheten, med tiden fick socknen även ta sig an skola och fattigvård. På 1800-talet skilde man på socknens dubbla funktioner, år 1862 blev socknarna även kommuner. Gränsen för kommun och socken var länge samma, men skildes åt 1946 efter riksdagens beslut att minska öns 92 kommuner till 13. Efter år 1970 har Gotland bara en kommun.

De medeltida församlingsgränserna har bestått betydligt längre än de kommunala, men nu är en ändring på väg, sedan lång tid tillbaka har Hangvar och Hall församlingar bildat ett pastorat. År 2002 bildade Hall, Hangvar en församling, samt Hellvi, Lärbro, Hall och Hangvar församlingar ett gemensamt pastorat med expedition och församlingshem i Lärbro.

Källa:

HALL KYRKA: Nils G Wallin

HALL KYRKA: Dr. Bengt G Söderberg

GOTLANDS KYRKOR: Erland Lagerlöf, Gunnar Svanström